

Universitatea „*Lucian Blaga*”
Facultatea de Științe Socio-Umane

Barăcile castrelor romane din Dacia

Teză de doctorat

Rezumat

Conducător Științific
Prof. Univ. Dr. Sabin Luca

Doctorand
Ionuț Socol

Sibiu
2013

Cuprins

Argument

I. Istoriografia problemei barăcilor din cadrul castrului roman

II. Izvoarele antice și viziunile asupra barăcilor ca element component al organizării interne a unui castru roman

1. Castrul roman „*polybian*”
2. Castrul roman „*hyginian*”

III. Tipologia barăcilor castrului roman din Dacia

1. Tipologia barăcilor; dimensiuni; compartimentare; rolul îndeplinit – existența „*barăcilor grajd*” în anumite cazuri
2. Arheologia barăcilor: tipologia și relația cu fazele de construcție

IV. Bază de date

1. Materialul arheologic din perspectiva unei baze de date

V. Tehnici de construcție ale barăcilor castrului roman din Dacia

- a) Bologa
- b) Buciumi
- c) Cășei
- d) Porolissum
- e) Ilișua
- f) Gilău
- g) Potaissa
- h) Drobeta
- i) Slăveni
- j) Tibiscum

Concluzii

Glosar

Abrevieri bibliografice

Bibliografie

Lista ilustrației

Bază de date

Planșe

Cuvinte cheie: baracă, provincia Dacia, tipologie, castru roman, *Polybios*, *Hyginus*, stratigrafie, materiale de construcție

„Barăcile castrilor romane reprezintă un întreg Univers” – este părerea mai multor arheologi specializați în epoca romană, printre care se numără și N. Gudea sau D. Isac. Pornind de la acest considerent, dorim să supunem spre observarea cititorului toate aspectele științifice care alcătuiesc imaginea de ansamblu a acestei idei, considerând acest tip de structură drept cel mai important din viața simplă a militarului roman.

În demersul cercetărilor trebuie să formulăm o serie de observații pertinente legate de problemele cu care ne-am confruntat pe parcursul elaborării lucrării:

1) dificultatea de a putea face o diferență între particularitățile corturilor utilizate în cadrul castrilor marș și construcțiile componente ale unui castru de tip „*stativa*”;

2) nivelul lacunar al informațiilor arheologice, în majoritatea cazurilor, lipsa datelor de metraj sau stratigrafie îngreunând demersul nostru de a prezenta o imagine cât mai amplă și completă a subiectului discutat;

3) dificultatea de interpretare ridicată de materialul de construcție (cu precădere perisabil) utilizat în cadrul acestor structuri și implicit a arhitecturii structurilor.

Scopul lucrării este reprezentat de analiza din perspectivă istoriografică, arheologică, stratigrafică și constructivă a clădirilor de tip baracă și a particularităților prezentate de către acestea în cadrul provinciei Dacia, în raport cu situația existentă în alte cazuri din cuprinsul Imperiului Roman.

Considerăm că doar ca urmare a unei atente repertorieri a acestor date se pot obține concluzii satisfăcătoare asupra utilității construcțiilor cercetate, problemelor ridicate de materialele utilizate, precum și legate de renovări, reorganizări interne sau refaceri din temelii.

Dorința de realizare a unei imagini de ansamblu asupra structurilor analizate, la nivelul provinciei Dacia, oferind o serie importantă de rezultate care prezintă particularitățile cazurilor analizate într-o manieră ușor diferită față de încercările de până acum, accentul căzând nu doar pe exemple disparate, ci și pe o privire de ansamblu cu un scop bine definit – analiza barăcilor militare romane ale fortificațiilor romane din Dacia – a necesitat un studiu complex, datele obținute astfel fiind nu doar dovada oportunității subiectului, ci și a relevanței acestuia pentru imaginea de ansamblu atât a provinciei, cât și a particularităților observate în raport cu celelalte provincii ale Imperiului Roman.

În cursul cercetărilor au fost analizate sursele antice care fac referire la tabăra militară romană și în special se cuvin a fi amintiți *Polybios*, acesta fiind primul care face o descriere amplă a situației militare a castrului de marș în perioada republicană, urmat de către *Hyginus*, care prezintă evoluția și specificitatea construcției fortificațiilor de tip castru în epoca imperială.

Columna lui Traian reprezintă singurul izvor antic grafic, care aruncă raze de lumină asupra acestei ample probleme, oferindu-ne prețioase informații despre aspectul „temporar” al acestor structuri în castrul de marș. Cu toate interpretările de rigoare, dovezile antice ne conduc la obținerea de noi date în ceea ce privește barăcile castrului roman. Evoluția acestor structuri de la simple corturi și până la construcții realizate din materiale durabile (piatră pentru pereți și țiglă pentru acoperiș), indică nu doar schimbarea de mentalitate – armata devenind treptat tot mai puțin mobilă – ci și un grad ridicat de atenție acordat confortului militarilor.

Analiza tipologică a barăcilor din Dacia, relevă că barăcile sunt construcțiile situate în interiorul fortificațiilor de tip castru, în care se aflau cantonate trupele, forma acestora precum și dimensiunile variind foarte mult în relație cu numărul de persoane prezente.

Astfel, pentru o unitate de tip *ala miliaria*, dispunând de 24 de *turmae*, poate fi stabilit un necesar de 12 barăci și 12 grajduri, acestea putând fi dispuse în construcții separate sau în clădiri dedicate îmbinării celor două diferite funcțiuni, așa numitele barăci-grajd; pentru o *ala quingenaria*, ce însuma 16 *turmae*, erau necesare 8 barăci și 8 grajduri.

Trecând de la unitățile de cavalerie la cele de trupe pedestre, o *cohors miliaria peditata*, ce dispunea de 10 centurii, trebuia să beneficieze de 10 barăci pentru cantonarea soldaților, în timp ce o *cohors quingenaria peditata* cu doar 6 centurii, necesita doar 6 barăci.

Problematica se diversifică ușor în cazul unităților mixte, o *cohors miliaria equitata* cu 10 centurii și 8 sau 10 *turmae*, necesitând 14 sau 15 barăci și 4 sau 5 grajduri, în timp ce cerințele unei *cohors quingenaria equitata* cu 6 centurii și 4 *turmae*, erau de doar 8 barăci și două grajduri.

Toate aceste prevederi au un impact deosebit de important nu doar asupra structurii interne și a planimetriei castrului, ci și asupra modului de alocare a spațiului necesar trupelor, dorindu-se valorificarea maximă a tuturor posibilităților în condițiile castrului care din variate motive nu reușeau să îndeplinească cerințele stipulate în tratatele antice de castramentatie, trecându-se astfel, în funcție de caz, la excepții legate de dispunerea acestora în cadrul fortificațiilor.

O serie de probleme de interpretare sunt poate datorate modului în care cele mai multe dintre barăci par a avea cele mai multe dintre încăperile de locuit împărțite în mod egal, fapt

deosebit de interesant, acesastă structurare internă păstrându-se și în castre în care erau cantonate trupe strict de infanterie (cazurile cele mai elocvente fiind Buciumi și Drobeta).

Totodată, lipsa cercetării integrale a unui castru de trupe auxiliare sau de legiune, sau chiar în caz de trupe *equitatae*, fie ele de ală, fie ele cohorte mixte, crează importante lacune legate problematica discutată mai sus, stadiul insuficient de avansat al cercetărilor în majoritatea castrelor oprindu-ne din a putea obține concluzii satisfăcătoare privind încadrarea tipologică a structurilor de tip baracă din castrele provinciei Dacia.

Considerăm fericită oportunitatea creată de realizarea unei baze de date, aceasta cuprinzând cele mai relevante informații legate de barăcile castrelor romane din Dacia, acestea soldându-se la randul lor cu realizarea unei imagini de ansamblu asupra subiectului analizat prin existența unui mod rapid de comparație între valorile clare (suprafața castrului, suprafața barăcilor, orientare, compartimentare, încadrare tipologică, numărul sau tipul fazelor de construcție, răspândirea materialului arheologic sau chiar perspective asupra datării), marele avantaj al acesteia fiind reprezentat de faptul că permite o accesare facilă a informațiilor pentru studii comparative.

Baze de date conferă cercetătorilor posibilitatea de a observa mai ușor anumite tipare și particularități, interpretările devenind astfel mai bine ancorate în structura analizelor operate de către aceștia. Scopul final al demersului a fost însă atins într-un mod temperat, din totalul de mai mult de 100 de castre descoperite în provincia Dacia, elementele legate de barăci fiind identificate satisfăcător abia într-un număr sesizabil mai restrâns, de 32 de astfel de fortificații.

Din punctul de vedere al fazelor de construcție, se poate remarca existența a cel puțin două etape, formulate pe baza materialelor utilizate în acest proces, prima fiind faza „de lemn” (cu clădirile propriu-zise realizate din lemn, și/sau alte combinații de materiale ușor perisabile, precum lutul sau împletitura de nuiele), urmată ulterior de cea denumită „de piatră” (în cadrul căreia se realiza, cel puțin o parte semnificativă a corpurilor de barăci, în acest material). Uneori sunt identificate ambele, alteori poate fi analizată, cu reținerile de rigoare, doar una dintre ele.

Din perspectivă arhitecturală se pot observa cu precădere planurile simple ale contuberniilor atribuite primei faze de construcție, în timp ce următoarele etape indică o dezvoltare a tipologiei a acestor structuri, trecându-se de la tipul A, I sau J spre tipurile B, C, D, E, H, N sau O ale lui Davison, devenind clară creșterea gradului de complexitate în cursul fazelor târzii de construcție.

Dimensiunile precum și modul de compartimentare internă variază de la un caz la altul, datorită particularităților tipurilor de trupe cantonate în acestea (trupe de legiune, cohorte sau ale, cu efective mai numeroase sau mai restrânse). Constrângerile legate de spațiu, fac ca încăperea dedicată soldaților (*contubernium*) să fie de obicei delimitată de un zid interior și separată în două compartimente, unul dedicat odihnei (*papilio*), în timp ce celălalt este dedicat depozitării armamentului și echipamentului (*arma*). Pentru a se facilita accesul, în multe din cazuri a fost observată existența unei verande cu portic.

În cazul provinciei Dacia, precum și în restul Imperiului, materialul utilizat cu precădere este lemnul, care deși este un material perisabil, era mult mai ușor de procurat, procesat și manipulat decât piatra, reprezentând de asemenea și materialul de construcție cu ajutorul căruia se obțineau cele mai rapide rezultate.

Aceste tehnici nu reprezintă însă un etalon clar, fiecare fortificație beneficiind de o serie de particularități pornind de la cadrul geografic, continuând cu tipul de trupă sau trupe cantonate și încheind cu existența materiei prime pentru construcții. Numai privind toate aceste aspecte se pot obține concluzii care să ofere lumină asupra deciziilor ce vizează tehnicile de construcție operate de către militarii romani.

Toate aceste aspecte conduc spre o accentuare a diferențelor prezentate de către perioadele de pace în raport cu cele de război, treptat spre secolul III *p. Chr.*, deosebirile fiind remarcate în cazul tuturor structurilor analizate, indiferent de provincie sau tipul de castru (de legiune sau trupă auxiliară).

În final, putem concluziona că soldatul roman era nevoit să se conformeze unor etaloane militare specifice, indiferent de epoca istorică, iar timpul petrecut în *contubernia* era probabil un bun generator de camaraderie, atât în perioadele de pace, cât și în cele de război. Descoperirile arheologice nu conduc decât la întregirea acestei viziuni trunchiate asupra vieții conduse de soldați în interiorul barăcilor, fiecare astfel de piesă adăugând un plus de lumină în ceea ce privește cunoașterea elementelor militare ale armatei romane din provincia Dacia.